

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ν. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

**ΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο Α΄ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΟΣ Ο Ε΄
(18 ΙΑΝ. 1936 – 17 ΦΕΒΡ. 1946,
20 ΦΕΒΡ. 1946 – 18 ΟΚΤ. 1948)**

Ἐκ τῆς σειράς Ἑκλαϊκευμένες Ὁμιλίες γιὰ ὄλους, 5
«Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχες (1923 - 1991)»

ΑΘΗΝΑΙ 1997

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ν. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Ι. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

ΟΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ
ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο Α΄ ΚΑΙ ΜΑΞΙΜΟΣ Ο Ε΄
(18 ΙΑΝ. 1936 – 17 ΦΕΒΡ. 1946,
20 ΦΕΒΡ. 1946 – 18 ΟΚΤ. 1948)

Η ανακήρυξις της Δημοκρατίας εις την Τουρκίαν, την 29ην Οκτωβρίου 1923, εσήμαινε δια το Οικουμενικόν Πατριαρχείον τον τερματισμόν μιας μεγάλης περιόδου της Ιστορίας του, περίπου πέντε αιώνων, υπό το καθεστώς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και την διάνοιξιν μιας νέας περιόδου δια τον εν Κωνσταντινουπόλει αιωνόβιο θεσμό, το κέντρο της Ορθοδοξίας, υπό το νέο πολιτειακό καθεστώς της χώρας.

Ο Οικουμενικός Θρόνος, παρά την στέρησιν των πολιτειακών του προνομίων και τον περιορισμόν του με τας αποφάσεις της συνθήκης της Λωζάννης εις τα καθαρώς θρησκευτικά του καθήκοντα και την καθαρώς πνευματική του δικαιοδοσία, και παρά τα δεινά που επεσώρευσε σ' αυτόν ή Μικρασιατική καταστροφή, που ωδήγησε στο ξερρίζωμα και την μετανάστευσιν του ευσεβούς πληρώματός του, από τις αιώνιες εστίες των πατέρων του, διετήρησε, με ιερότητα και με αίσθημα υψηλής ευθύνης, τα

εις αυτόν, από τους κανόνες της Εκκλησίας και την μακράιωνα παράδοσιν, κατωχυρωμένα δικαιώματά του και ουδέ επί στιγμή έπαυσε να εξασκή αυτά ανελλιπώς και με πολλή σοφία και σύνεσιν, ως πρωτόθρονος και Μήτηρ Εκκλησία.

Τη νέα αυτή περίοδο του Οικουμενικού Θρόνου θεμελιώνουν, από το έτος 1923 κ. ε., οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι Γρηγόριος ο Ζ΄, Κωνσταντίνος ο ΣΤ΄, Βασίλειος ο Γ΄ και Φώτιος ο Β΄, περί των οποίων ήδη ωμίλησαν από του βήματος αυτού, ενδιατρίψαντες στην διακονίαν και την προσφοράν των στη Μετέρα Εκκλησία και την προσωπικότητά των, αγαπητοί φίλοι ομιληταί.

Οι ως άνω Πατριάρχαι κατά την εκτίμησιν Ιεράρχου του Θρόνου, του αιιδίμου Μητροπολίτου Πριγκηποννήσων Δωροθέου, που διηκόνησεν αυτούς εις την Πατριαρχικήν Αυλήν, ως Υπογραμματεύς και Αρχιγραμματεύς της Ιεράς Συνόδου και που διετέλεσεν αργότερα, ως αρχιερεύς, μέλος της Ιεράς Συνόδου, «σφραγίζουν το ακραιφνές της ουσίας της, ...γίνονται η νέα κοίτη του ποταμού της Εκκλησίας..., προσέχουν να μη απολεσθή μηδέ σταγών από την αληθινήν ουσίαν της. Εις την νέαν κατάστασίν της γίνονται αριστοτέχναι εις την αναπροσαρμογήν της προς αυτή.»

Η προσαρμογή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις νέες συνθήκες που διεμορφώθησαν στο περιβάλλον του με την πολιτειακήν αλλαγήν και την συρρίκνωσιν του ποιμνίου του μέσα στα στενά όρια της έδρας του, μετά το τέλος του Α΄ παγκοσμίου πολέμου και της Μικρασιατικής καταστροφής, που ακολούθησε, υπήρξε ταχεία και αξιοθαύμαστη. Στην προσαρμογή αυτή συνετέλεσε τα μέγι-

στα η προσωπικότης του Οικουμενικού Πατριάρχου Φωτίου του Β΄ (1929 - 1935), του κορυφαίου μεταξύ των Προκαθημένων του Οικουμενικού Θρόνου κατά την περίοδον αυτήν, ο οποίος υπήρξεν δεινός οιακοστρόφος, πιστός και αυστηρός θεματοφύλακας και τηρητής των παραδόσεων του αιωνοβίου και ιστορικού εκκλησιαστικού τούτου κέντρου της Ορθοδοξίας, αδιαφιλονίκητος δε και απaráμιλλος πρόμαχος των δικαιωμάτων αυτού και του ευσεβούς Γένους, υπέρ των οποίων ηγωνίσθη και εκακοπάθησεν καθ' όλην την ταραχώδη σταδιοδρομία και διακονία του εις την Εκκλησίαν, ως Ιεράρχης.

Με την εις Κύριον ενδημίαν του Πατριάρχου Φωτίου του Β΄, την 29ην Δεκεμβρίου 1935, και την χηρείαν του Οικουμενικού Θρόνου, πιθανώτερος διάδοχος του εφέρετο ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος, ο νεώτερος μεταξύ των Ιεραρχών, που υπήρξεν ανάστημα του εκδημήσαντος Πατριάρχου και εκ των στενών συνεργατών του, ακάματος δε συμπαραστάτης του, κατά την ευκλεή Πατριαρχείαν του.

Ο Πατριάρχης Φώτιος οραματίζετο αυτόν μέλλοντα πατριάρχην και την επιθυμίαν του αυτήν εξέφρασεν από της κλίνης της ασθενείας του εις τινας των αρχιερέων.

Ο Χαλκηδόνος Μάξιμος, παρά το νεαρόν της ηλικίας του, είχεν ενωρίς, από της εκλογής του, το 1932, εις την ως άνω Γεροντικήν Μητρόπολιν, επιβληθεί εις την συνείδησιν της πλειοψηφίας της Ιεραρχίας εις το Φανάρι, ως ένας δυναμικός και ταλαντούχος ηγέτης Ιεράρχης, που συνεχέντρωνε όλα εκείνα τα προσόντα, που απαιτούντο δια να ανέλθει εις το Πατριαρχικόν αξίωμα.

Πλην όμως, ο νομάρχης της Κωνσταντινουπόλεως

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν Α' (1936 - 1946)

Muhittin Ustundağ, εις τον οποίον επεδόθη ο κατάλογος των υποψηφίων και εκλογίμων αρχιερέων, με οδηγίας που είχεν, ασφαλώς, εξ Αγκύρας, της πρωτεύουσας της Τουρκίας, και δη εκ του Υπουργείου των εσωτερικών, διέγραψεν εκ του καταλόγου των υποψίων τους Μητροπολίτας Χαλκηδόνος Μάξιμον και Δέρκων Ιωακείμ, ως ανεπιθυμήτους από την Τουρκικήν κυβέρνησιν δια το Πατριαρχικόν αξίωμα.

Ενταύθα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάμειξις της Τουρκικής κυβερνήσεως εις την εκλογήν των Οικουμενικών Πατριαρχών, περιωρίζετο εις την απαίτησιν όπως οι υποψήφιοι δια το Πατριαρχικόν αξίωμα και οι εκλέγοντες τον Πατριάρχην Μητροπολίται έχουν την τουρκικήν υπηκοότητα και είναι μόνιμοι κάτοικοι Τουρκίας και εις το αναφαίρετον, αλλ' άγραφον, δικαίωμα διαγραφής από τον κατάλογον των υποψηφίων δια το αξίωμα του Οικουμενικού Πατριάρχου των ανεπιθυμητών εις αυτήν Μητροπολιτών. Οι δύο αυτοί όροι ίσχυον και επί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η διαγραφή των δύο Μητροπολιτών εκ του καταλόγου των υποψηφίων απεδόθη εις τον τότε υπουργό των εσωτερικών Σουκρού Καγιά, που ως βουλευτής της περιοχής Τσανάκκαλέ, εις την οποίαν υπήγετο και η νήσος Ίμβρος, συνεδέετο μετά του Μητροπολίτου Ίμβρου και Τενέδου Ιακώβου Παπαπαϊσίου, και επεθύμει την εκλογήν του τελευταίου εις το Πατριαρχικόν αξίωμα. Διο και διέγραψε τους δύο ισχυρούς και επικρατέστερους δια το Πατριαρχικόν αξίωμα υποψηφίους, δια να διευκολύνει την εκλογήν του ευνοουμένου του Ιεράρχου.

Προ της διαμορφωθείσης αρνητικής, δια την εκλογήν

του Πατριάρχου Μαξίμου, καταστάσεως, η υπ' αυτόν πλειοψηφία, με προτροπήν του, εστράφη υπέρ της υποψηφιότητος του γηραιού Μητροπολίτου Ηρακλείας Βενιαμίν, τον οποίον την 18ην Ιανουαρίου του έτους 1936, η εκ δεκατριών Μητροπολιτών συγκροτουμένη ενδημούσα Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, εξέλεξε με ψήφους επτά έναντι έξι Οικουμενικόν Πατριάρχην. Πέντε Μητροπολίται έρριψαν λευκήν ψήφον και ένας εξ αυτών εψήφισε εαυτόν.

Η Πατριαρχική εκλογή δεν υπήρξεν ομαλή. Εσημειώθησαν επεισόδια και έκτροπα κατά την διάρκειαν της εκλογής και κατά την τελετήν της ενθρονίσεως, που επακολούθησε αμέσως μετά την εκλογήν. Ο νέος Πατριάρχης απεδοκιμάσθη από μερίδα του πλήθους του πληρώματος, που παρηκολούθη την ενθρόνισιν, συγκεντρωμένη εντός του πατριαρχικού ναού και εκτός αυτού, εις το προαύλιόν του, και που ήτο καταλλήλως ωργανωμένη δια τον σκοπόν αυτόν, από τους αντιτιθεμένους εις την εκλογήν του γηραιού Μητροπολίτου Ηράκλειας Βενιαμίν και εις την μέσσην ταύτην λύσιν, που επενόησεν η υπό τον Χαλκηδόνο Μάξιμον Ιεραρχία του Φαναρίου, διά την πλήρωσιν του Πατριαρχικού Θρόνου.

Ο νέος Οικουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν Ψωμά (ή Κυριακού) εγεννήθη εις την Στύψην της Λέσβου το 1871. Το 1889 εισήχθη εις την Θεολογικήν Σχολήν της Χάλκης, από την οποίαν απεφοίτησεν το 1896, χειροτονηθείς ενδιάμεσα εις διάκονον. Το 1899 προσελήφθη εις την Πατριαρχικήν Αυλήν, ως Τριτεύων, διορισθείς ταυτοχρόνως και καθηγητής των θρησκευτικών εις το Ιωακείμειον Παρθεναγωγείον, όπου edίδαξεν επί μίαν εξαετίαν.

Εν συνεχεία διέτελεσεν, Δευτερεύων, Μ. Αρχιδιάκονος, και Μ. Πρωτοσύγκελλος, υπό τον Οικουμενικόν Πατριάρχην Ιωακείμ τον Γ΄, διακονήσας εν συνόλω επί δεκατρία έτη εις την Πατριαρχικήν Αυλήν.

Το 1912 εξελέγη Μητροπολίτης Ρόδου, το 1913 Μητροπολίτης Σηλυβρίας, μετατεθείς μέσα εις το ίδιο έτος εις την Μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως, εις την οποίαν δεν μετέβη λόγω των δύσκολων καιρικών περιστάσεων και παρέμεινε εις το Φανάρι.

Το 1925, με την εκλογήν του από Νικαίας Βασιλείου εις Οικουμενικόν Πατριάρχην, ο εν Φαναρίω διαμένων Φιλιππουπόλεως Βενιαμίν εξελέγη Μητροπολίτης Νικαίας. Το 1933 επί Πατριάρχου Φωτίου του Β΄ εξελέγη Μητροπολίτης Ηρακλείας και μετά τριετίαν Οικουμενικός Πατριάρχης.

Ο Πατριάρχης Βενιαμίν με την μακράν και δόκιμον εις την Μητέρα Εκκλησίαν διακονίαν του, ανελθών όλως απροσδοκήτως εις τον Πατριαρχικόν Θρόνον, υπό τας συνθήκας που διεγράφησαν ανωτέρω, προετιμήθη, μάλλον, από την πλειοψηφίαν της Ιεραρχίας δια το Πατριαρχικόν αξίωμα, προς αποφυγήν δυσαρέστων γεγονότων και καταστάσεων επιζημιών και επιβλαβών δια την ζωήν και την υπόστασιν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, προς διασφάλισιν της ειρήνης και της γαλήνης εις αυτό και εις το ευσεβές πλήρωμά του.

Η εκλογή του από Ηρακλείας Βενιαμίν εις Οικουμενικόν Πατριάρχην προκάλεσεν όντως έκπληξιν εις το πλήρωμα της Μητρός Εκκλησίας, εντός των ορίων της Κωνσταντινουπόλεως και εκτός αυτής, εις τας Αρχιεπισκοπάς και Μητροπόλεις του Οικουμενικού Θρόνου, καθώς και

εις τας άλλας αδελφάς Ορθοδόξους Εκκλησίας. Γενική δε ήτο η επικρατούσα άποψις ότι η εκλογή του Πατριάρχου Βενιαμίν ωφείλετο εις υπολογισμούς ταχείας κενώσεως του Θρόνου. Ο αρχιμ. Φιλάρετος Βιτάλης εις την βιογραφίαν του Οικουμενικού Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄, αντικρούει την άποψιν αυτήν και υποστηρίζει ότι, «η εκλογή ήτο αναγκαία διεξοδος, το *modus vivendi*...» και ότι «εις περίπτωσιν χηρείας του θρόνου, πάλιν θα εξεδηλούτο η επέμβασις της Τουρκικής κυβερνήσεως, με την ιδίαν και περισσοτέραν έντασιν, λόγω μάλιστα επιδεινώσεως της καταστάσεως και του επισυμβάντος εν τω μεταξύ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου».

Η χρονική διάρκεια της Πατριαρχείας του Βενιαμίν, 1936 - 1946 —δέκα συναπτά έτη—, με τας απροσδοκώτους δυσαρέστους εξελίξεις μέσα σ' αυτά, με τον Β΄ παγκόσμιον πόλεμον, 1939 - 1945, που είχαν ως συνέπειαν την αύξησιν και σκλήρυνσιν των καταπιέσεων και ενίοτε των διωγμών της Τουρκικής κυβερνήσεως κατά του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του ομογενούς στοιχείου της Κωνσταντινουπόλεως, που απετέλει το ποίμνιόν του, απέδειξαν περίτρανα ότι ο νέος Οικουμενικός Πατριάρχης δεν ήτο ο ενδεδειγμένος δια να σηκώσει το βάρος των υψηλών ευθυνών του Πατριαρχικού αξιώματος και να αντιμετωπίσει, με πρωτοβούλους ενεργείας, τις έκτακτες καταστάσεις που δημιουργήθηκαν δια τον Οικουμενικόν Θρόνον και τα όσα δυσάρεστα υφίσταντο η Μήτηρ Εκκλησία και το πλήρωμά της, από τα επίβουλα σχέδια των κρατούντων κατά της υποστάσεως αμφοτέρων και τον ξεριζωμό των από τα απ' αιώνων πάτρια χώματά των.

Από το έτος 1936 λοιπόν, υπήρχε μεν Οικουμενικός Πατριάρχης, αφωσιωμένος εις την μακραίωνη Φαναριωτικήν παράδοσιν της διακονίας του Οικουμενικού Θρόνου και του Γένους, λόγω όμως της σωματικής χρονίας ασθενείας του και της μάλλον προχωρημένης δια την εποχήν εκείνην ηλικίαν του, τας πατριαρχικάς ευθύνας και τα πατριαρχικά καθήκοντα, με πατριαρχικήν άγραφον εξουσιοδότησιν, ήρχισεν εξασκών, με εξαιρετικήν σύνεσιν και ικανότητα, ως πρώτος τη τάξει των συνοδικών αρχιερέων, ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος, αντικαθιστών, εις την προεδρείαν της Ιεράς Συνόδου και εις την ευρύτερην διοικητικήν του Πατριαρχείου εξουσίαν, τον γηραιόν και ασθενούντα πατριάρχη Βενιαμίν κατά τας μακράς εξ αμφοτέρων των Πατριαρχικών ευθυνών απουσίας του, ιδιαιτέρως κατά τα έτη του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

Ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος και μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης εγεννήθη εις την Συνώπη του Πόντου, την 26ην Οκτωβρίου 1897.

Τα πρώτα γράμματα διήκουσε στην οκτατάξιο Σχολή της γενέτειράς του. Το 1912 εισήχθη στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης, από την οποίαν απεφοίτησε το 1919 και χειροτονήθη εις διάκονον εις το ιερό ναό της Ζωοδόχου Πηγής Βαλουκλή.

Το ίδιον έτος προσελήφθη από τον Μητροπολίτη Γέροντα Χαλκηδόνος Γρηγόριον, τον μετέπειτα Οικουμενικόν Πατριάρχη, αρχιδιάκονος της Μητροπόλεως Χαλκηδόνος. Το 1921 προσελήφθη εις την Πατριαρχικήν Αυλήν, ως Πατριαρχικός διάκονος, μετά εν έτος δε διωρίσθη Κωδικογράφος, και το 1923 Υπογραμματεύς της

Ιεράς Συνόδου. Το 1927 προήχθη εις Αρχιγραμματέα αυτής, Το 1930, επί Πατριαρχείας Φωτίου του Β' και προτάσει αυτού, η Ιερά Σύνοδος προήγαγεν αυτόν εις Μητροπολίτην Φιλαδελφείας και απεφάσισεν την παραμονήν του εις την Αρχιγραμματεία της Συνόδου, λόγω της μεγάλης εμπειρίας του εις τα αφορώντα αυτήν και τα γενικότερα εκκλησιαστικά θέματα. Το 1931 εντολή του Πατριάρχου Φωτίου ανέλαβε τα καθήκοντα τοποτηρητού της Μ. Πρωτοσυγκελλίας. Το δε 1932 προτάσει και προτροπή του αυτού Πατριάρχου εις την Ιεράν Σύνοδον, αλλά και προκρίσει αυτού, λόγω ισοψηφίας μεταξύ των δύο υποψηφίων δια την πλήρωσιν της χηρευούσης Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, ο Φιλαδελφείας Μάξιμος εις ηλικίαν 35 ετών εξελέγη Μητροπολίτης της Γεροντικής Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, την οποίαν εποίμανε επί μίαν δεκαετίαν.

Την 20ήν Φεβρουαρίου 1946 εξελέγη υπό της Ενδημούσης Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου Οικουμενικός Πατριάρχης. Την 18ην Οκτωβρίου 1948 υπέβαλεν εις την Ιεράν Σύνοδον την από του Θρόνου παραίτησίν του, δια λόγους υγείας. Αποσυρθείς εις την Χαλκηδόνα εφησύχαζε μέχρι της εις Κύριον εκδημίας του, την 1ην Ιανουαρίου 1972. Ηγετική εκκλησιαστική φυσιογνωμία από της εκλογής του, εις νεαράν ηλικίαν, εις την Γεροντικήν Μητρόπολιν Χαλκηδόνος, το 1932, την μόνην μεταξύ των Γεροντικών εις την οποίαν εναπέμεινε ποιμνιον μετά την Μικρασιατικήν καταστροφήν, μέχρι της εκλογής του εις το Πατριαρχικόν αξίωμα, το έτος 1946, με βαθειά εμπειρία περί τα εκκλησιαστικά εν Φαναρίω πράγματα και τα απασχολούντα την ομογένειαν

σοβαρά θέματα, εβάδιζε επί τα ίχνη ενός μεγάλου προκατόχου του Ιεράρχου, του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Γερμανού, του μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχου, αναδειχθείς εφάμιλλος και ισάξιος των μεγάλων Ιεραρχών του Οικουμενικού Θρόνου και του Γένους, με τους ακαταβλήτους αγώνες του προς υπεράσπισιν των κεκτημένων και κατωχυρωμένων δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του πληρώματός του προ της συνεχούς και συστηματικής καταπατήσεως αυτών υπό της Τουρκικής κυβερνήσεως, δια της επιβολής εναντίον αμφοτέρων αυστηρών και βαρυτάτων μέτρων, που έφθασαν εις το αποκορύφωμά των κατά την διάρκειαν του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

Τα μέτρα αυτά κατά του σεπτού κέντρου της Ορθοδοξίας, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, και κατά του πολυπληθούς και ακμάζοντος τότε ομογενούς στοιχείου της Κωνσταντινουπόλεως, που απετέλει το ποίμνιόν του, προσχεδιασμένα ήρχισαν να εφαρμόζονται από της αρχής της πατριαρχείας Βενιαμίν του Α΄, το 1936. Ήσαν δε:

α. Η κατάργησις του δικαιώματος εκλογής εφοροπιτρόπων από τους πιστούς ενορίτας εις τα κοινοτικά ευαγή ιδρύματα και τους ιερούς ναούς και ο αυταρχικός διορισμός υπό των αρμοδίων τουρκικών αρχών ενός μόνον επιτρόπου (tek mütteveli) για την διοίκησιν, εποπτείαν και διαχείρισίν των.

β. Η κατάληψις των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων της ομογενείας, ήτοι των νοσοκομείων Βαλουκλή, έξω των τειχών της παλαιάς πόλεως, και του ιερού ναού της Ζωοδόχου Πηγής, του οποίου αι πρόσοδοι διετίθεντο δια την λειτουργίαν των νοσοκομείων, από τον διορισθέντα

υπό των τουρκικών αρχών μονοεπίτροπον, Σταμάτ Ζιχνή, οπαδόν του εξωμότη και καθηρωμένου κληρικού παπά-Ευθύμ, που ανέδειξεν εαυτόν αρχηγόν της ανυπάρκτου τουρκο-ορθοδόξου εκκλησίας και η ανεξέλεγκτος διοίκησις και οικονομική διαχείρησις των υπ' αυτού, που τα ωδήγησεν εις δυσλειτουργίαν και καταστροφάς και που εστέρησεν επί μίαν ολόκληρην δεκαετίαν την Εκκλησίαν και την ομογένειαν του αρτίως συγκροτημένου νοσοκομειακού των κέντρου.

γ. Η αμφισβήτησις της κυριότητος της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και της άλλοτε Εμπορικής Σχολής εις την νήσον Χάλκην, που εχρησιμοποιείτο, ως ορφανοτροφείον θηλέων, από της αναστολής της λειτουργίας της μετά το 1923, εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, και οι πιέσεις δια την παράδοσιν της δευτέρας δια να χρησιμοποιηθή, ως παράρτημα της εις την νήσον Χάλκην λειτουργούσης ναυτικής σχολής.

δ. Ο διορισμός υπό του τουρκικού υπουργείου παιδείας τούρκων υποδιευθυντών εις όλα τα εκπαιδευτήρια της ομογενείας, με διευρυμένες διοικητικές δικαιοδοσίες, με την απαίτησιν μάλιστα η μισθοδοσίαν των να καλύπτεται από τα ταμεία των Κοινοτήτων και ενοριών της Εκκλησίας και ομογενείας, που συντηρούσαν τα εκπαιδευτήρια και εκάλυπταν ήδη την μισθοδοσίαν των τουρκοδιδασκάλων και καθηγητών που edίδασκαν σ' αυτά την τουρκικήν γλώσσαν και τα διδασκόμενα εις την τουρκικήν μαθήματα της ιστορίας, της γεωγραφίας και της κοινωνιολογίας.

ε. Η στρατολογία των ομογενών ηλικίας από 25 - 45 ετών, τον Μάιον του 1941, με απώτερον σκοπόν την εκ-

καθάρισίν των με καταναγκαστικά έργα, αν οι συνθήκες και οι συγκυρίες θα ευνοούσαν κάτι τέτοιο. Πολλοί ήσαν οι ναοί που έμειναν επί 14 μήνες χωρίς κληρικούς και ψάλτες και νεωκόρους και τα εκπαιδευτήρια της ομογενείας χωρίς διδασκάλους και καθηγητάς.

στ. Η επίταξις ωρισμένων ναών και ενοριακών κτημάτων σε ενορίες της αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως και των Ιερών Μητροπόλεων, σε απομακρυσμένες από το κέντρο της πόλεως περιοχές, για να χρησιμοποιηθούν ως αποθήκες στρατιωτικού υλικού. Έχω υπ' όψιν μου, τους ναούς της Αγίας Παρασκευής στο Βείκοζ και των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης εις το Πασάμπαξε της Μητροπόλεως Χαλκηδόνος.

ζ. Ο φόρος περιουσίας, που απέβλεπεν εις τον επαγγελματικόν αφανισμόν και την οικονομικήν καταστροφήν και εξουθένωσιν του ομογενούς στοιχείου της Κωνσταντινουπόλεως, ώστε να παύσει αυτό να υφίσταται σαν μία οργανωμένη Ρωμέϊκη ορθόδοξος θρησκευτική και κοινωνική οντότης και δύναμις με αρχήν το Οικουμενικόν Πατριαρχείον. Η φορολογία περιελάμβανε κλήρον και λαόν, ναούς, ευαγή ιδρύματα της Εκκλησίας και της ομογενείας, ξεκινούσε δε από 500 Λ. Τουρκίας, του έτους 1942 - 1943, δια τους μικροῦπαλλήλους και μικροαστούς και τον ιερό κλήρο των ενοριών, των οποίων η μισθοδοσία δεν υπερέβαινε τις 17,5 λίρες Τουρκίας, όπως ήτο του κληρικού πατέρα μου.

Μέσα στις δύσκολες αυτές μέρες, που διήρχετο το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η ομογένεια, και στη δίνη των πολλών δυσεπιλύτων προβλημάτων, που αντιμετώπιζε, κατά κακήν συγκυρίαν και όλως απροσδοκήτως

προέκυψεν δι' αυτό η επείγουσα ανάγκη της ανευρέσεως χρημάτων δια την επισκευήν του Πατριαρχικού οίκου, που μία νύκτα, περί τα τέλη του Σεπτεμβρίου του 1941, απετεφρώθη από πυρκαϊά, που προκλήθηκεν από βραχυκύκλωμα ρεύματος στο μεγαλύτερο ξύλινο κτηριακό συγκρότημά του.

Εις τα καταπιεστικά μέτρα και τους διωγμούς κατά του Πατριαρχείου και της ομογενείας, του εν Κωνσταντινουπόλει δηλαδή ποιμνίου του, με τις επώδυνες και καταστροφικές συνέπειες δι' αμφοτέρα, ιδιαιτέρως κατά την διάρκειαν του Β' παγκοσμίου πολέμου, το Πατριαρχείον αντέδρασεν, όπως πάντοτε στις κρίσιμες στιγμές της μακραίωνος ιστορίας του και μέσα στις περιωρισμένες λόγω του πολέμου δυνατότητες που υπήρχαν, με αποφασιστικότητα και με συντονισμένες προσπάθειες προς πάσαν κατεύθυνσιν. Με τις κατά καιρούς αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου, της οποίας προήδρευεν ο πρώτος τη τάξει αρχιερέυς, Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος, πατριαρχικά και συνοδικά αντιπροσωπείαι μετέβησαν εις την πρωτεύουσαν της χώρας Άγκυραν και προέβησαν στα δέοντα διαβήματα προς τας αρμοδίους κυβερνητικάς αρχάς δια την άρσιν των μέτρων αυτών.

Με τα αλλεπάλληλα διαβήματα του Πατριαρχείου και τις πιεστικές ενέργειες των έξωθεν εκπροσώπων του Ιεραρχών και δη του εν Λονδίνω Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανού Στρηνοπούλου, δια μεσολάβησιν προς την τουρκικήν κυβέρνησιν, αύτη απεδέχθη τελικά την λύσιν δύο θεμάτων του Πατριαρχείου και της ομογενείας, που ήσαν ουσιαστικής σημασίας δια την κατοχύρωσιν και διατήρησιν της περιουσίας της Εκκλησίας και των κοινοτι-

κών αυτής ιδρυμάτων, καθώς και εκείνης των πιστών αυτής, με τας κάτωθι αποφάσεις:

α. να δοθούν εις το κράτος η κυριότητα της πρώην Εμπορικής Σχολής, εις την νήσον Χάλκην, και εις αντάλλαγμα η τουρκική κυβέρνηση να αποδεχθή την κυριότητα του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και να επικυρώσει αυτήν δια της παροχής του επ' ονόματι αυτού τίτλου ιδιοκτησίας.

Τον Ιούλιον του 1942 εγένετο η εκκένωσις του κτιρίου και των δύο εν τω περιβόλω αυτού ναών, ήτοι της Παναγίας Καμαριωτίσσης και του μικρότερου ναού του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου. Το ξυλόγλυπτον τέμπλον του πρώτου καθώς και αι εικόνες και τα ιερά σκεύη αμφοτέρων των ναών μετεφέρθησαν εις την Θεολογικήν Σχολήν της Χάλκης. Της μεταφοράς μετέσχον και αρκετοί εκ των μαθητών της Σχολής, μεταξύ των οποίων ευρισκόμεν και εγώ, μαθητής τότε του Λυκειακού τμήματος της Σχολής και ο παρευρισκόμενος εις την αίθουσαν αυτήν παρακολουθών την ομιλίαν μου, συνταξιώτης μου κ. Σταύρος Βατικιώτης.

β. Να απαλλαγούν από τον φόρο περιουσίας ο κλήρος, οι ναοί και τα ευαγή ιδρύματα της Εκκλησίας και της ομογενείας.

Και ταύτα μεν αποτελούν τις δραστηριότητες του Πατριαρχείου δια την αντιμετώπισιν των απειλούντων την υπόστασίν του και αυτήν του ποιμνίου του σοβαρών προβλημάτων, επί της πατριαρχείας Βενιαμίν του Α΄ (1936 - 1946) και ότε τας ευθύνας της διοικήσεως, λόγω της επισφαλούς υγείας του πατριάρχου, είχεν επωμισθή ο πρώτος τη τάξει Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδό-

νος Μάξιμος μετά της Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου.

Ως προς τας άλλας ευθύνας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ως πρωτοθρόνου Εκκλησίας, δύο είναι τα σπουδαιότερα θέματα εις την λύσιν των οποίων προέβη με γνώμονα την αείποτε ισχύουσαν αρχήν αυτού, ήτοι της ενότητος της καθόλου Ορθοδόξου Εκκλησίας:

α. Η ανακήρυξις της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Αλβανίας εις Αυτοκέφαλον. Το 1937, το Πατριαρχείον έδωκε την οριστικήν λύσιν εις το περίπλοκον και ακανθώδες Αλβανικό εκκλησιαστικό θέμα, δια το οποίον επέδειξεν ιδιαίτερα φροντίδα και μέριμνα, ως Μητήρ Εκκλησία από το έτος 1921, που αυθαίρετα η Ορθόδοξος Εκκλησία στην Αλβανία ανεκηρύχθη Αυτοκέφαλος. Έχοντας επίσημες διαβεβαιώσεις από μέρους της Αλβανικής κυβερνήσεως για την πλήρη αυτοτέλεια και ελευθερία της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που ευρίσκετο στην επικράτειαν της Αλβανίας, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, τον Απρίλιο του έτους 1937, με Συνοδικήν απόφασιν, ευλόγησε και ανεκήρυξε δια Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου τις εις το Αλβανικό κράτος περιλαμβανόμενες Ορθόδοξες επαρχίες και κοινότητες εις μιάν αυτοτελή και αυτοκέφαλον εκκλησιαστικήν οργάνωσιν υπό την επωνυμία «Ορθόδοξος Αυτοκέφαλος Εκκλησία Αλβανίας».

β. Η άρσις του βουλγαρικού εκκλησιαστικού σχίσματος και η ανακήρυξις της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Βουλγαρίας εις Αυτοκέφαλον. Την 22αν Φεβρουαρίου του έτους 1945, το Οικουμενικόν Πατριαρχείον δι' αποφάσεως της Ιεράς αυτού Συνόδου ήρε το σχίσμα και την κατάκρισιν που εξήνεγκεν, η υπ' αυτού, το έτος 1872, εν Κωνσταντινουπόλει συγκληθείσα Μεγάλη Τοπική Σύνο-

δος κατά της εν Βουλγαρία Εκκλησίας και ανεκήρυξεν αυτήν δια Πατριαρχικού και Συνοδικού τόμου Αυτοκέφαλον Ορθόδοξον Εκκλησίαν της Βουλγαρίας, με βάσιν τους όρους δια την άρσιν, όπως είχαν διατυπωθή υπ' αυτού το έτος 1934, με την μεσολάβησιν της Εκκλησίας Ιεροσολύμων και είχαν γίνει τότε αποδεκτοί από μέρος της εν Βουλγαρία Εκκλησίας. Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον προέβη εις την άρσιν του βουλγαρικού εκκλησιαστικού σχίσματος, που αποτελούσε θλιβεράν ανωμαλίαν εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν επί εβδομήντα και πλέον έτη και εις την χορήγησιν της αυτοκεφαλίας εις την εν Βουλγαρία Ορθόδοξον Εκκλησίαν, με βαθειά συναίσθησιν των ευθυνών και υποχρεώσεών του, ως Μητήρ Εκκλησία και ως θεματοφύλαξ της ενότητος της Ορθοδοξίας.

Αι πρωτοβουλία του Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μαξίμου, ως πρώτου τη τάξει αρχιερέως, αναπληρούντος τον ασθενούντα Πατριάρχη Βενιαμίν, δια την άρσιν του βουλγαρικού εκκλησιαστικού σχίσματος ερμηνεύθησαν κακοβούλως αργότερον, κατά την παραίτησίν του από τον Οικουμενικόν Θρόνον, ώστε να χαρακτηριστεί ως φιλικώς διακείμενος προς τον κομμουνισμόν, επιταχυνόμενης ούτω της χηρείας του Θρόνου και της αναδείξεως του διαδόχου του.

Η φωτεινή, γόνιμος και δημιουργική ποιμαντική και εκκλησιαστική δράσις του Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μαξίμου επί της Πατριαρχείας Βενιαμίν του Α΄, τον οποίον και ανεπλήρωσεν εις την προεδρείαν της Ιεράς Συνόδου, λόγω της ασθενείας του, αναλαμβάνων ηγετικής πρωτοβουλίας και εξασκών ενεργώς τα πατριαρχικά κα-

θήκοντα και τας ευθύνας, δεν διέφευγαν της προσοχής των τουρκικών αρχών και ιθυνόντων της χώρας. Διό και μετά το γεγονός της διαγραφής του, ως υποψηφίου εις την πατριαρχικήν εκλογήν του 1936, υπό της τουρκικής κυβερνήσεως, και ως ανεπιθυμήτου εις αυτήν δια το πατριαρχικόν αξίωμα, αυτή προέβη και εις άλλας κατ' αυτού εχθρικάς και διωκτικάς ενεργείας, που ήσαν:

α. Η προσαγωγή του εις δίκην εις τα δικαστήρια Ηλιουπόλεως (Σκουτάρεως) της Χαλκηδόνος, με την καταγγελίαν ότι ο αρχιδιάκονός του και ιεροκήρυξ και κατηχητής της Μητροπόλεως του Μελίτων Χάτζης, μετέπειτα Μητροπολίτης Χαλκηδόνος, ωργάνωσε, παρανόμως, συγκεντρώσεις των μικρών παιδιών και εφήβων στο κατηχητικό σχολείο της κοινότητος εις το ναό της Αγίας Τριάδος και απογευματινά κηρύγματα εις τον ιερό ναό της Αγίας Ευφημίας.

β. Η κατηγορία ότι ήτο φυγόστρατος —διήνυε τότε το 44ον έτος της ηλικίας του— και η εντολή να συλληφθή αμέσως και να σταλή σε στρατόπεδον της Πόλεως προς εκτέλεσιν της στρατιωτικής του θητείας. Προύχοντες της Χαλκηδόνος ήλθον σε συμβιβασμόν με την αστυνομικήν διεύθυνσιν και τον αστυνομικόν εις το Καδήκιοϊ της Χαλκηδόνος, που εζήτουν την σύλληψίν του, ενώ ετέλει την θείαν Λειτουργίαν· μεταβάς δ' αργότερον εις το αστυνομικόν τμήμα, αφέθη ελεύθερος με εγγύησιν.

γ. Η εξορία του, τον Ιανουάριον του 1943, εις την Προύσαν, έξω από τα νομαρχιακά όρια της υπό στρατιωτικήν διοίκησιν διατελούσης Κωνσταντινουπόλεως, λόγω του ισχύοντος εις αυτήν κατά την διάρκειαν του Β' παγκοσμίου πολέμου στρατιωτικού νόμου. Οι λόγοι της

εξορίας του επισήμως δεν του ανεκοινώθησαν, εγένοντο όμως γνωστοί απο δηλώσεις των τουρκικών αρχών εις τους διαμεσολαβήσαντας δια την απελευθέρωσιν τόσον εκείνου, όσον και του συνεξορισθέντος μετ' αυτού Μητροπολίτου Ίμβρου και Τενέδου Ιακώβου.

Ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος εις το γράμμα αυτού προς τον τότε υπουργόν των εσωτερικών της Τουρκίας, δια του οποίου εξέφραζε ότι ήτο νομοταγής πολίτης, συνεπής ως προς τα καθήκοντα και τας υποχρεώσεις, αι οποίαι απορρέουσιν εκ της ιδιότητός του ως πολίτου της Τουρκικής Δημοκρατίας, αναφέρει τα εξής «Καίτοι η την απόφασιν περί εκτοπισμού μου κοινοποιήσασά μοι Αστυνομική Αρχή ουδέν μοι ανεκοίνωσεν ως προς τους λόγους τους προκαλέσαντας την απόφασιν ταύτην, ουχ ήττον εξ όσων μοι ανέφερεν η Α. Θ. Παναγιότης, επί τη βάσει γενομένων Αυτή ανακοινώσεων, αντιλαμβάνομαι ότι κατ' εμού διετυπώθησαν κακόβουλοι καταγγελίαι, συντελέσασαι, όπως σχηματισθή δυσμενής περί του προσώπου μου παρά τη σεβαστή κυβερνήσει γνώμη.»

Σαφείς όμως πληροφορίας περί των αιτίων της εξορίας των δύο Μητροπολιτών μου έδωκεν ο αοίδιμος Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός Στρηνόπουλος, έξάρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου εις την Δυτικήν και Κεντρώαν Ευρώπην (1922 - 1951) με έδρα το Λονδίνο, κατά την παραμονήν μου εις την Αγγλίαν για μεταπτυχιακά θεολογικά σπουδάς (1946 - 1950), τας οποίας σας αναφέρω, ως λίαν ενημερωτικάς και ενδιαφέρουσας, όπως είναι καταγεγραμμένες εις το φοιτητικόν μου ημερολόγιον.

«Εις ερώτησίν του για τα όσα υπόστημεν ως Πα-

τριαρχείο και ως ομογένεια από μέρους των κρατούντων κατά τη διάρκεια του πολέμου (1939 - 1945), του εξέθεσα τα της στρατολογίας των ομογενών, όχι δια στρατιωτικούς λόγους, αλλά δι' άλλους λόγους, που ευτυχώς δεν ευνόησαν αι περιστάσεις που ακολούθησαν για να πραγματοποιηθούν, τα του φόρου περιουσίας, που απέβλεπεν εις την επαγγελματική και οικονομική καταστροφήν της ομογενείας και της εξορίας των δύο Μητροπολιτών. Η απάντησίς του ήτο: «Ενήργησα για τα δύο τελευταία παρά τη Βρετανική κυβερνήσει, αλλ' αυτή εκώφευε και απέφευγε ν' αναμιχθή εκ φόβου μήπως η Τουρκία ταχθή στο πλευρό των Γερμανών. Η πολιτική απαιτούσε κάθε παραχώρησιν εις την Τουρκίαν, διότι ήτο αναγκαία στην Μ. Βρεταννία η φιλία της για την υπόστασίν της εις την Μέσην Ανατολήν. Δια τον λόγον αυτόν η Βρεταννική κυβέρνησις διέταξεν τους υπηκόους της και μονίμους κατοίκους εις την Τουρκίαν και δη εις την Κωνσταντινούπολιν να πληρώσουν το φόρο περιουσίας. Η δε εν εξορία, εις το Λονδίνο, Ελληνική κυβέρνησις έδωκε το ποσό των 60.000 λιρών Αγγλίας δια τους ιδικούς της εν Κωνσταντινουπόλει υπηκόους και κατέβαλε τον φόρον περιουσίας πολλών, μεταξύ των οποίων και του δικηγόρου Κυριακού Γκιώκα, ως μ' επληροφόρησεν ο πρωθυπουργός κ. Τσουδερός.

Ως προς το θέμα της εξορίας των δύο Μητροπολιτών, μου εφάνει δυσεξήγητο το πώς ανέλαβε αυτοπροσώπως ο κ. Anthony Eden, υπουργός των Εξωτερικών της Μ. Βρεταννίας κατά την διάρκειαν του πολέμου, να προβή, κατόπιν παρακλήσεώς μας εις διαβήματα παρά τη τουρκική κυβερνήσει διά την απελευθέρωσιν και επιστροφήν των εκ της εξορίας εις τα ίδια.

Μας εδέχθη, την Αυτού Χάριν τον Αρχιεπίσκοπον Καντουρίας William Temple και εμέ και τον διαβεβαιώσαμε ότι οι περί ων ο λόγος Ιεράρχαι του Οικουμενικού Πατριαρχείου εις ουδεμίαν προέβησαν αντεθνικήν ενέργειαν και ότι ήσαν νομοταγείς πολίται. Απεδέχθη το αίτημά μας και μετά πάροδον ημερών δι' ενός θερμοτάτου γράμματός του προς τον Αρχιεπίσκοπον Καντουρίας William Temple, ανεφέρετο εις τα διαβήματά του προς την τουρκικήν κυβέρνησιν και εξέθετε τους λόγους της εξορίας των δύο Μητροπολιτών. Ήσαν δε ούτοι, οι φιλέλληνικές δραστηριότητες και ενέργειες αμφοτέρων που ήσαν εις βάρος της Τουρκίας και των συμφερόντων της. Ιδιαιτέρως δια τον Μητροπολίτην Ίμβρου και Τενέδου Ιάκωβον ετόνιζεν, ότι κατά την γνώμην της τουρκικής κυβερνήσεως με την φιλελληνικήν συμπεριφοράν του, παρέχων βοήθειαν και άσυλον εις Έλληνας, που κατέφευγον από τα κατεχόμενα εδάφη της Ελλάδος και δη τας νήσους της, εις την Ίμβρον, εξέθεσεν την Τουρκίαν εις τα όμματα των Γερμανών που εθεώρησαν την κάλυψιν των ενεργειών αυτών του Μητροπολίτου από μέρος των τουρκικών αρχών, ως βοήθεια της Τουρκίας προς την εχθράν της Γερμανίας, Ελλάδα.»

Την Κυριακήν, 17ην Φεβρουαρίου 1946, εκοιμήθη εν Κυρίω ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν και εκηδεύθη την μεθεπομένην Τρίτην 19ην. Την Τετάρτην 20ήν Φεβρουαρίου, συνήλθεν υπό την προεδρείαν του Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μαξίμου η Ενδημούσα Ιερά Σύνοδος, εις την οποίαν μετέσχον 17 Μητροπολίται, δια την εκλογήν και ανάδειξιν του νέου Οικουμενικού Πατριάρχου. Προ της εκλογής, Συνοδική επιτροπή εκ δύο

Μητροπολιτών μετέβη εις την Νομαρχίαν Κωνσταντινουπόλεως και γενομένη δεκτή από τον Νομάρχη Λουτφή Κιρντάρ, του ανεκοίνωσε την εντός της ημέρας επικοιμένην πατριαρχικήν εκλογήν.

Η απάντησις του Νομάρχου, την οποίαν ανεκοίνωσαν οι δύο Μητροπολίται εις την ενδημούσαν Σύνοδον ήτο «Οι Σεβασμιώτατοι Αρχιερείς δύνανται εν απολύτω ελευθερία συνειδήσεως να προβώσιν εις την εκλογήν και να αναδείξωσιν Πατριάρχην ον αν θελήσωσιν.»

Γενομένης της εκλογής εις τον πατριαρχικόν ναόν του Αγίου Γεωργίου, Οικουμενικός Πατριάρχης εξελέγη υπό της Ενδημούσης Ιεράς Συνόδου με ψήφους 16 έναντι 1, επί 17 ψηφισάντων Ιεραρχών, ο Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Μάξιμος, ο οποίος εψήφισεν τον συνυποψήφιόν του δια τον Θρόνον Μητροπολίτην Πριγκηποννήσων Θωμάν, τον μετέπειτα Μητροπολίτην Χαλκηδόνος (1946 - 1966).

Η Τουρκική κυβέρνησις επέτρεφεν την διεξαγωγήν της εκλογής του νέου Πατριάρχου χωρίς καμμίαν επέμβασιν, με διαγραφή Ιεραρχών εκ του καταλόγου των υποψηφίων, ως έπραξεν κατά το παρελθόν. Τουναντίον διεβεβαίωσε την Ιεραρχίαν ότι είναι δικαίωμά της το ελεύθερον της εκλογής δια την ανάδειξιν του Πατριάρχου.

Υπό τας συνθήκας αυτάς ανήλθεν εις τον Οικουμενικόν Θρόνον ο από Χαλκηδόνος Μάξιμος, ο Ιεράρχης ο οποίος επί μίαν ολόκληρον δεκαετίαν ευρίσκετο υπό την δυσμένειαν των τουρκικών αρχών, δια τους συνεχείς αγώνας του προς αντιμετώπισιν και υπεράσπισιν των καταπατουμένων και καταργουμένων υπ' αυτών δικαιωμάτων του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του ποιμνίου του, ο οποίος είχε διαγραφή υπό της Τουρκικής κυβερνήσεως,

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Μάξιμος Ε' (1946 - 1948)

από τον κατάλογον των υποψηφίων ως ανεπιθύμητος δια το Πατριαρχικό αξίωμα εις την προ δεκαετίας, ήτοι το 1936, διεξηχθείσαν πατριαρχικήν εκλογήν, και ο οποίος είχεν εξορισθή, ως επικίνδυνος πολίτης δια τα συμφέροντα της χώρας και ύποπτος δια τας δημοσίας σχέσεις και τα επαφάς του με τας αρμοδίους ελληνικάς προξενικά αρχάς εις την Πόλιν, δια τα φλέγοντα ζητήματα της Εκκλησίας και του ακμάζοντος τότε ποιμνίου της. Η Τουρκική κυβέρνησις επιθυμούσα να αμβλύνη τας δυσμενείς δι' αυτήν και την χώραν εντυπώσεις προς τα έξω, διά την καθόλου πολιτικήν συμπεριφοράν της κατά την διάρκειαν του Β' παγκοσμίου πολέμου και δι' όσα κατά του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της ομογενείας της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και γενικότερα κατά των εις αυτήν διαβιούντων μειονοτήτων Αρμενίων και Εβραίων, ενήργησε και έπραξεν, απέφυγε με λίαν εντυπωσιακόν και εύσχημον τρόπον να αναμιχθή εις την πατριαρχικήν εκλογήν με διαγραφήν υποψηφίων δια τον Θρόνον ιεραρχών, όπως έπραξεν εις την προ δεκαετίας εκλογήν του 1936. Η Τουρκική κυβέρνησις την ιδίαν ακολούθησε τακτικήν, λόγω των ευμενών συγκυριών που υπήρχαν και των καλών ελληνοτουρκικών σχέσεων που άρχισαν να αναπτύσσονται αμέσως μετά τον πόλεμον, και κατά την εκλογήν του Πατριάρχου Αθηναγόρου, την 1η Νοεμβρίου 1948, υποστηρίξασα επισήμως από κοινού μετά της Ελληνικής κυβερνήσεως, συνεργούσης και της Αμερικανικής, την υποψηφιότητά του.

Επενέβη όμως με προκλητικόν τρόπον και δικτατορικόν θα έλεγα, δια να επιβάλει τρόπον επιλογής του Πατριάρχου με ειδικόν σχέδιον — το οποίον η σθεναρή αντί-

δρασις της Ιεραρχίας δεν επέτρεψε να εφαρμοστεί, μετά από 26 χρόνια, το έτος 1972, εις την Πατριαρχικήν εκλογήν δια την διαδοχήν του Πατριάρχου Αθηναγόρου, με την διαγραφήν τεσσάρων υποψηφίων εκ του καταλόγου των εκλογίμων Μητροπολιτών, ως ανεπιθυμητών εις αυτήν δια το πατριαρχικόν αξίωμα. Ούτως αντί του Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μελίτωνος, τον οποίον η Ιεραρχία εθεώρει και είχε ήδη προ της χηρείας του Θρόνου αποδεχθή ως τον μέλλοντα Πατριάρχην, προ της διαγραφής και του αποκλεισμού του, καθώς και των άλλων τριών συνυποψηφίων, η ενδημούσα Σύνοδος εξέλεξεν Οικουμενικόν Πατριάρχην τον από Ίμβρου και Τενέδου Δημήτριον.

Η παμφηφεί εκλογή του από Χαλκηδόνος Μαξίμου εις Οικουμενικόν Πατριάρχην εχαιρετήθη με πολλήν χαράν, ενθουσιασμόν και ικανοποίησιν από όλο το πλήρωμα της Εκκλησίας, το οποίον εγνώριζε και εξετίμα τα διοικητικά του προσόντα, την βαθειάν πίστιν του και την αυστηράν προσήλωσίν του εις την παράδοσιν της Εκκλησίας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου και εις τα ιδανικά του Γένους και υπεράνω όλων αυτών το ανεπίληπτον ήθος του, ως κληρικού και Γέροντος Ιεράρχου.

Ο ενθρονιστήριος λόγος του εις τον πατριαρχικόν ναόν και οι πρώτες προγραμματικές δηλώσεις του εις την Ιεράν Σύνοδον, απεδείκνυαν ότι ήτο έτοιμος, σε συνεργασία με την Ιεραρχία, να προχωρήσει αμέσως εις την αντιμετώπισιν των πολυαρίθμων και πολυπλόκων ζητημάτων, που ταλαιπωρούσαν το Πατριαρχείον εις την έδραν αυτού με το ποιμνιό του, καθώς και εκείνων που απασχολούσαν μεταπολεμικώς την καθόλου Ορθόδοξον Εκκλησίαν.

Κατόπιν ιδιαιτέρων επικοινωνιών και επαφών από τον Ιούνιο του 1946 μετά του Τούρκου πρωθυπουργού και αρμοδίων υπουργών, που συνεχίσθηκαν και τους επομένους μήνας, με πατριαρχικές αντιπροσωπείας, αποτελούμενες από Συνοδικούς Μητροπολίτας και νομικούς συμβούλους του Πατριαρχείου, που μετέβησαν εις την Άγκυραν, πρωτεύουσας της Τουρκίας, υπήρξεν άμεση ανταπόκρισις εις τα αιτήματα του Πατριαρχείου και της ομογενείας και εδόθησαν υπό της Τουρκικής κυβερνήσεως αι δέουσαι λύσεις.

1ον. Επεστράφησαν, μετά από δεκαετή κατάληψιν και κατοχήν υπό του εγκαθέτου των αρμοδίων κυβερνητικών αρχών, μονοεπιτρόπου, τα φιλανθρωπικά καταστήματα της ομογενείας, ήτοι τα Νοσοκομεία Βαλουκλή και στο Βαλουκλή ο Ιερός ναός της Ζωοδόχου Πηγής εις την κυριότητα του Πατριαρχείου και της Ομογένειας.

2ον. Κατηργήθη ο θεσμός του μονοεπιτρόπου (Tek Mütevelli) εις τους ιερούς ναούς και τα ευαγή ιδρύματα της Εκκλησίας και της ομογένειας και επετράπη η διεξαγωγή ελευθέρων εκλογών δια την ανάδειξιν εφοροεπιτροπών δια την διοίκησίν των, όπως ίσχυε και προ του έτους 1936.

3ον. Επεστράφη εις το Πατριαρχείον και την δικαιούχον Κοινότητα ο Ιερός ναός του Σωτήρος Χριστού της ενορίας Γαλατά, που είχε καταληφθή από τον καθηρημένον υπό της Εκκλησίας Παπά-Ευθύμ, επί πολλά έτη, και ο οποίος εκαρπούτο την κτηματικήν του ναού περιουσίαν.

4ον. Έγινε αποδεκτόν το αίτημα δια την αναδιοργάνωσιν της Θεολογικής Σχολής και τον χωρισμόν της

εις δύο τμήματα ήτοι: α. πλήρες θεολογικόν, με τετραετή φοίτησιν, όπως αι καθ' ημάς Ορθόδοξοι πανεπιστημιακαί θεολογικαί σχολαί και απηλλαγμένον των τουρκικών μαθημάτων ιστορίας, γεωγραφίας και κοινωνιολογίας, πλην του γλωσσικού, με ειδικούς δι' αυτό παραδόσεις της τουρκικής γλώσσης, β. αυτοτελές πλήρες λύκειον.

5ον. Η κυβέρνησις διεβεβαίωσεν ότι θα επιτάχυνε τις γραφειοκρατικές διατυπώσεις δια την παροχήν τίτλου ιδιοκτησίας της Θεολογικής Σχολής Χάλκης εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, που εξησφαλίσθη με την συμφωνίαν του 1942, με την αναγκαστική παράδοσιν του κτιρίου της άλλοτε Εμπορικής Σχολής εν Χάλκη εις το κράτος. Παρ' όλας τις υποσχέσεις και διαβεβαιώσεις ο τίτλος ιδιοκτησίας εδόθη μόλις το 1953 επί Πατριαρχείας Αθηναγόρου.

Ως προς τας Ορθοδόξους και διαχριστιανικάς σχέσεις, άμεσον υπήρξεν το ενδιαφέρον του νέου Οικουμενικού Πατριάρχου δια τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, που υπέστησαν τα δεινά του πολέμου και ευρέθησαν μεταπολεμικώς υπό την επιρροήν και τις πιέσεις των κομμουνιστικών καθεστώτων.

Τον νέον Οικουμενικόν Πατριάρχην κατείχεν βαθειά ανησυχία δια την έκρυθμον κατάστασιν εις τας Ορθόδοξους αυτάς κατά τόπους Εκκλησίας με την απροκάλυπτον ανάμειξιν των νέων πολιτειακών καθεστώτων εις τα της εκκλησιαστικής διοικήσεως και την ανατροπήν της κανονικής τάξεως, που είχεν ως συνέπειαν την διατάραξιν και διάσπασιν της ενότητος της Ορθοδοξίας. Διο και διεμαρτυρήθη δια Πατριαρχικών Γραμμάτων τόσον εις τους προκαθημένους των Εκκλησιών αυτής, που αντικα-

νονικώς αντικατέστησαν τους προκατόχους των, όσον και εις τον προκαθήμενον της εν Ρωσία Εκκλησίας, διότι υπό την πίεσιν του κομμουνιστικού καθεστώτος της χώρας του, επενέβη εις τα της διοικήσεως άλλων κατά τόπους Ορθοδόξων αυτοκεφάλων και αυτονόμων Εκκλησιών και προέβη εις αντικανονικάς εκκλησιαστικάς ενεργείας πράξεις, όπως ήσαν:

α. η κατάργησις της αυτονομίας της Εκκλησίας της Εσθονίας και της Λατβίας και η υπαγωγή των εις αυτήν,

β. η υπαγωγή της Αυτονόμου Ορθοδόξου Αρχιεπισκοπής Τσεχοσλοβακίας υπό την δικαιοδοσίαν αυτής και η υπ' αυτής ανακήρυξις της εις αυτοκέφαλον,

γ. η χορήγησις υπ' αυτής νέου αυτοκεφάλου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν της Πολωνίας και η ανατροπή και αντικατάστασις του κανονικού αυτής προκαθημένου δι άλλου,

δ. η ανάληψις πρωτοβουλίας δια την οργάνωσιν και σύγκλησιν εις την Μόσχαν κοινής συσκέψεως όλων των Ορθοδόξων Εκκλησιών, χωρίς να έχει το δικαίωμα μιας τιαύτης πρωτοβουλίας, που κατά την ισχύουσαν ανέκαθεν κανονικήν τάξιν και παράδοσιν εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν ανήκε εις το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, ως πρωτόθρονον Εκκλησίαν.

Ο νέος Πατριάρχης με τα Ειρηνικά του Γράμματα προς όλους τους προκαθημένους των Ορθοδόξων Πατριαρχείων και των κατά τόπους Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών, εξέφραζε την επιθυμίαν να μελετήσουν την πρότασιν του δια την σύγκλησιν πανορθόξου δια-

σκέψεως, διότι εις τα υπάρχοντα ήδη προπολεμικώς πολλά και αναγκαία προς λύσιν θέματα, έχουν μεταπολεμικώς προστεθή πλείστα άλλα και μάλιστα επειγούσης φύσεως και μορφής, τα οποία πρέπει να συζητηθούν και να λυθούν εις πανορθόδοξον διάσκεψιν.

«Αι πρώται ημέραι της Πατριαρχείας Μαξίμου του Ε΄, πλήρεις ζωής και δράσεως, προεμήνυον ευρύ πρόγραμμα, ανόρθωσιν των εκκλησιαστικών πραγμάτων. Όσοι διετήρουν την ανάμνησιν της ευκλείας των παλαιών ημερών του Φαναρίου, διέβλεπον εις το πρόσωπον Μαξίμου του Ε΄ Πατριάρχην αντάξιον ενδόξων προκατόχων του». Αυτά έγγραφεν ο επί της Πατριαρχείας του Υπογραμματεύς της Ιεράς Συνόδου, διάκονος Ιάκωβος Παπαϊωάννου, ο κοιμηθείς εν Κυρίω ως Μητροπολίτης Γερμανίας το 1970. Και συνέχισεν, «Ατυχώς όμως... ασθένεια —ουχί άσχετος προς τας πολλάς άχρι τούδε υπηρεσίας και τους υπέρ της Εκκλησίας κόπους και μόχθους— αναφανείσα ... ανέκοψε το επ' αισίοις αρξάμενον τίμιον της Πατριαρχείας έργον.»

Πράγματι, όλως απροσδοκήτως, ο Πατριάρχης Μάξιμος, τον οποίον η Εκκλησία με χρηστάς ελπίδας εκάλεσεν εις τον Οικουμενικόν Θρόνον τον Φεβρουάριον του 1946, «δια να ανασυντάξη τας πνευματικάς και εθνικάς της Εκκλησίας δυνάμεις, δια να ενισχύση την πίστιν, να θερμάνη την φυγείσαν αγάπην των πολλών και να κραταιώση την ενότητα μεταξύ των Ορθοδόξων Εκκλησιών», περί τον Οκτώβριον του ιδίου έτους ασθένησεν.

Το επίσημον περιοδικόν του Οικουμενικού Πατριαρχείου «Ορθοδοξία», τεύχος 10-11-12 του 1946, περιγράφει, ως ακολούθως τα της ασθένειας του Πατριάρχου:

«Η Α. Θ. Παναγιώτης, από πολλών ήδη ετών επωμισμένη βαρυτάτας εν τη διοικήσει της Μητρός Εκκλησίας ευθύνας, ενεφάνισε από των μέσων του παρελθόντος φθινοπώρου ανησυχητικά συμπτώματα πνευματικής κυρίως και ψυχικής υπερκοπώσεως. Διο και άμα κατελθούσα εκ Χάλκης, ένθα εφησύχασεν επί τω θέρει εν τοις Ιδιαιτέροις της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής της Αγίας Τριάδος Διαμερίσμασι εκάλεσε παρ' εαυτή τον θεράποντα ιατρόν Αυτής εντιμ. κ. Ευάγγελον Φουντόπουλον, όστις και εξετάσας την Α. Θ. Παναγιώτητα συνέστησεν Αυτή απόλυτον ησυχίαν και αποχήν από πασών των εκ της Πατριαρχικής ευθύνης απορρεουσών συγκινήσεων και ταραχών...»

Εν τη εξελίξει αργότερον της ασθeneίας της Α. Θ. Παναγιώτητος εκρίθη σκόπιμον όπως συγκληθή την 29ην Δεκεμβρίου (εν Χάλκη εις τα ιδιαίτερα πατριαρχικά δώματα, όπου μετέβη δια να εφησυχάση) ιατρικόν συμβούλιον εκ του καθηγητού της Παθολογίας εντιμ. Δρος Αχήλ Μουχτάρ, και των ειδικών νευρολόγων και ψυχιάτρων, εντιμ. κ. κ. Κενάν Τουνακάν, Ευαγγέλου Φουντοπούλου και Βασιλείου Κώνου, όπερ και εξέδωκεν το ακόλουθον δελτίον:

«Εξετάσαντες σήμεραν από κοινού την Α. Θ. Παναγιώτητα, τον Οικουμενικόν Πατριάρχην κ. Μάξιμον διεπιστώσαμεν μιαν κατάστασιν ασθeneίας (asthénie). Εις τας πνευματικές Αυτής δυνάμεις ουδεμία παρετηρήθη αλλοίωσις. Η διανοητική Αυτής κατάστασις είναι ομαλή. Πιστοποιούμεν ότι η μέχρι τούδε εφαρμοσθείσα θεραπεία υπήρξεν αποτελεσματική, πιστεύομεν δε ότι, ως

συνήθως συμβαίνει, η κατάσταση Αυτής αυτή θέλει καταλήξει εις ίασιν.

29.12.1946

Δρ. Ακήλ Μουχτάρ Οζδέν, καθηγητής Παθολογίας,
Νευρολόγος ιατρός Κενάν Τουνακάν,
Νευρολόγος ιατρός Βασίλειος Κώνος,
Νευρολόγος ιατρός Ευάγγελος Φουντόπουλος.»

Η ασθένεια και η από του Πατριαρχικού Θρόνου παραιτήσις του Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄ είναι ένα ιδιαίτερος σοβαρό και μείζον θέμα μέσα εις την ιστορίαν της πολυκύμαντης ζωής του κατά την διακονίαν του εις την Μεγάλην του Χριστού Εκκλησίαν, το Οικουμενικόν Πατριαρχείον, που εδημιούργησαν η αδέξια ανάμειξις, οι σκανδαλώδεις χειρισμοί και η απρεπής συμπεριφορά αδαών εξω-εκκλησιαστικών παραγόντων προς αντιμετώπισιν αμφοτέρων. Διο και δεν είναι του παρόντος η συζήτησις επί του θέματος αυτού, αλλά πρέπει να αποτελέσει ένα ιδιαίτερο αυτοτελές κεφάλαιο και να εξετασθή ανεξάρτητα από τις άλλες πτυχές της ιστορίας της διακονίας του εις την Μητέρα Εκκλησία ως Ιεράρχου και ως Προκαθημένου του Οικουμενικού Θρόνου.

Θα ήτο όμως μεγάλη παράλειψις αλλά και ασέβεια από μέρους μου προς την μνήμην του αιιδίμου Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄ και πολυσεβάστου Γέροντός μου και πνευματικού πατρός μου, να κατακλείσω την ομιλίαν μου αυτή περί του βίου του και της διακονίας και προσφοράς του εις την Εκκλησίαν, χωρίς αναφοράν για να λάμψει η αλήθεια εις το σοβαρόν αυτό θέμα της ασθενείας και της παραιτήσεώς του από τον Οικουμενικόν

Θρόνον, που η διπλωματική της τότε Ελληνικής κυβερνήσεως, εν συνεργασία με αυτή της Τουρκικής κυβερνήσεως εχειρίσθηκε τόσο σκληρά, και επιτρέφατέ μου τον χαρακτηρισμό και τόσο βάναυσα, ώστε να επιτευχθή η λύσις που εκείνη προδιέγραψε και προσχεδίασε από την αρχήν της ασθενείας του και που ήτο η παραίτησις του Πατριάρχου Μαξίμου και η διαδοχή του εις τον Οικουμενικόν Θρόνον από τον Αρχιεπίσκοπον Βορείου και Νοτίου Αμερικής Αθηναγόραν. Εάν αναγνώσετε τον Β' τόμο των Απομνημονευμάτων του Ακαδημαϊκού Αγγέλου Βλάχου, ως διπλωμάτου (υποπροξένου τότε) στην Κωνσταντινούπολιν, μεταξύ των ετών 1945 - 1948, εις τα οποία οι περισσότερες σελίδες έχουν άμεσα ή έμμεσα σχέσι με τον Χαλκηδόνο Μάξιμον και μετέπειτα Πατριάρχη με αήθεις και εκτός της διπλωματικής αβρότητος χαρακτηρισμούς εναντίον του και με βαρείς και εμπαιθείς χαρακτηρισμούς εναντίον του τότε ανωτέρω κλήρου της Πόλης, θα διαπιστώσετε σ' όλη τη γυμνότητά της τη διπλωματία της Ελληνικής κυβερνήσεως επί του θέματος της ασθενείας και παραιτήσεως του πατριάρχου.

Η σκέψις και η απόφασις δια την αντικατάστασιν του Πατριάρχου Μαξίμου, από τους αρμοδίους έξω-εκκλησιαστικούς ως άνω παράγοντες της διπλωματίας, κατά την προσωπικήν μου γνώμην και βάσει των τεκμηρίων που υπάρχουν, έλαβε σάρκα και οστά τον Δεκέμβριον του 1946 και οριστικοποιήθηκε τον Μάϊον του 1947 εις Αθήνας.

Δύο είναι οι λόγοι που επιβεβαιώνουν την άποψιν αυτή:

1. Η παράλληλη έκδοσις μαζί με το επίσημον ιατρικόν δελτίον της 29.12.1946, που ανεφέρθη ανωτέρω και υπεγράφετο από τέσσαρας ιατρούς, δύο τούρκους και δύο

ομογενείς, και ενός ετέρου ιατρικού δελτίου με την αυτήν ημερομηνίαν, διαφορετικού δε περιεχομένου και μόνον εις την ελληνικήν γλώσσαν γραμμένον, με την υπογραφή των δύο ομογενών ιατρών. Το δελτίον αυτό, που ευρίσκεται εις το Αρχεῖον του Οικουμενικού Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄ έχει ως ακολούθως:

«Η Α. Θ. Παναγιότης, λόγω της μακράς ψυχικής υπερκοπώσεως προσβεβλημένη ούσα εκ νευρασθενείας, η οποία όμως από τριμήνου εξεδηλώθη υπό οξυτάτην μορφήν, επιβάλλεται ιατρικώς και δη επειγόντως, ίνα απαλλαγή των πατριαρχικών καθηκόντων και ευθυνών, ως και των άλλων περιορισμών του εν ενεργεία Πατριάρχου, προς τον σκοπόν όπως περιφρουρήση καταλλήλως την σοβαρώς κλονισθείσαν, και μη αντέχουσαν πλέον εις το βάρος των σημερινών καθηκόντων υγείαν Αυτής, δυναμένης ίνα, εφ' όσον ήθελεν εγκριθή, υπό όρους ευνοϊκωτέρους, από υγιεινής απόψεως, συνεχίση την υπέρ της Εκκλησίας άλλην συμβολήν Αυτής.

Εν Χάλκη, τη 29 Δεκεμβρίου 1946.

Ιατροί
Β. Κώνος,
Ε. Φουντόπουλος.»

Και το μεν πρώτον ιατρικόν δελτίον, το συνταχθέν εις την τουρκικήν γλώσσαν και μεταφρασθέν εις την ελληνικήν είναι σύντομον και ομιλεί περί καταλήξεως της ασθενείας εις ίασιν, το δεύτερον όμως, της αυτής ημέρας, συνταχθέν απ' ευθείας εις την ελληνικήν είναι εκτενές και ομιλεί περί απαλλαγής του ασθενούς Πατριάρχου από τα βάρη των πατριαρχικών καθηκόντων.

2. Η επέμβασις των εν Αθήναις αρμοδίων του Υπουργείου Εξωτερικών δια την διακοπήν της θεραπείας αυτού με ηλεκτροπληξίες.

Ο Πατριάρχης μετά τας ακολουθίας της Μ. Εβδομάδος του έτους 1947, κατά τας οποίας προεξήρχεν ανελλιπώς, απεφάσισε και ήλθε να εφησυχάσει εις Αθήνας, ως φιλοξενούμενος του τότε Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνού, μετά του οποίου διετήρει στενούς φιλικούς δεσμούς από πολλών ετών. Εφησυχάζων εις την Κηφισιάν εδέχθη, με σύστασιν των ειδικών εν Αθήναις καθηγητών ιατρών που τον εξήτασαν και παρηκολούθουν την ασθένειάν του, να υποβληθή εις θεραπείαν ηλεκτροπληξίας. Μόλις εγένοντο γνωστά τα πρώτα θετικά εξ αυτών αποτελέσματα, υψηλά ιστάμενα πρόσωπα του Υπουργείου των Εξωτερικών διεμαρτυρήθησαν εις τον Αρχιεπίσκοπον Δαμασκηνόν και εις τους θεράποντας ιατρούς δια την υποβαλλομένην εις τον Πατριάρχην θεραπείαν, ισχυριζόμενα ότι το θέμα της υγείας και θεραπείας του Πατριάρχου, αφορά την κυβέρνησιν. Είναι γεγονός ότι κατά την παραμονήν του Πατριάρχου εις Αθήνας αρμόδιοι του Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά και ιεράρχαι τους οποίους εχρησιμοποιοῦν, επεσκέπτοντο αυτόν εις την κατοικίαν του Αρχιεπισκόπου, όπου εφιλοξενείτο και προσεπάθουν να προλειάνουν το έδαφος δια την υποψηφιότητα του Αρχιεπισκόπου Βορείου και Νοτίου Αμερικής Αθηναγόρου, για την οποία έντονη υπήρξεν αντίδρασις, μόλις αυτή εξεδηλώθη, από μέρους του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού. Διο και επιμόνωσ παρεκάλει τον Πατριάρχην και εζήτη όπως μη ενδώσει εις τας πιέσεις και παραιτηθή του Πατριαρχικού

Θρόνου υπέρ της υποψηφιότητας του Αρχιεπισκόπου Αμερικής Αθηναγόρου και της διαδοχής του υπ' αυτού.

Η απόφασις της Ελληνικής κυβερνήσεως, εν συνεργασία μετά της Τουρκικής, συνεπικουρούσης ενίοτε και εκείνης των Ηνωμένων Πολιτειών, δια την αντικατάστασιν του Οικουμενικού Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄, αφού επί δεκαοκτώ ολόκληρους μήνες διήλθε πολλά στάδια, εντροπής θα έλεγα, δια την ελληνικήν διπλωματίαν, εφ' όσον αυτή εχρησιμοποίησε με κάθε μέσον τον ασθενούντα Πατριάρχην καταπιεστικά ως συνεργόν εις τα σχέδιά της, εξετελέσθη την 18ην Οκτωβρίου 1948, με την παραίτησιν από τον Πατριαρχικόν Θρόνον του Πατριάρχου Μαξίμου του Ε΄ και την ανάρρησιν εις αυτόν, την 1ην Νοεμβρίου του ιδίου έτους, του Αρχιεπισκόπου Αμερικής Αθηναγόρου, με εξασφάλισιν της εκλογής του υπό της πλειοψηφίας της Ιεραρχίας της Ενδημούσης Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου.

Ο Πατριάρχης Μάξιμος αποσυρθείς εις το Φενέρ-Μπαχτσέ, περιοχὴν της Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, κοντά στην οποίαν ευρίσκεται ο ενοριακός ναός του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, εφησύχαζεν επί 24 έτη, εις την ιδιόκτητον κατοικίαν του, η οποία, καθ' όσα ο ίδιος έλεγεν, ηγοράσθη κατά το ήμισυ δι' ιδικῶν του χρημάτων, συναφθέντος κατά την αγοράν δανείου, το οποίον εξωφλήθη βαθμηδόν από το επίδομά του και κατά το άλλο ήμισυ υπό των αρμοδίων, τη επιμονή του, ώστε να καταστή δυνατή η κατ' ιδίαν διαβίωσις του, ως σχολάζοντος Πατριάρχου.

Εκοιμήθη εν Κυρίω την 1ην Ιανουαρίου 1972 και εκηδεύθη εις τον πάνσεπτον πατριαρχικόν ναόν, υπό της

Ιεράς Συνόδου, προεξάρχοντος του πρώτου τη τάξει Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος, του Οικουμενικού Πατριάρχου Αθηναγόρου μη δυναμένου να προστή της κηδείας, ένεκα της ασθενείας του, η οποία τον εκράτει μακράν πάσης συμμετοχής από τας ιεράς ακολουθίας, τα τελευταία δύο έτη της Πατριαρχείας του. Παρέστη εις αυτήν συμπροσευχόμενος από του Ιερού Βήματος.

Ο ενταφιασμός του Πατριάρχου Μαξίμου του Ε' εγένετο εις το Βαλουκλή, όπου ευρίσκονται οι τάφοι των Πατριαρχών, έξω από τον πρόναον της Ιεράς, Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής της Ζωοδόχου Πηγής.

